

Ахметжанова А.Т.,
Тасилова Н.А.,
Байдавлетова М.Д.

**Қазақстан тарихы бойынша
жазба деректер**

Ортағасырлық Қазақстан тарихында XV ғ. соңы мен XVI ғ. аяғына дейінгі аралық ерекше орын алды. Өйткені, бір ғасырға созылған осы бір тарихи кезең ішінде Қазақ хандығында тарихи маңызы зор күрделі өзгерістер болып өтті. Қазақстан тарихын зерттеу үшін өткен ғасырлардың аса бай жазба мұраларын шығармашылық тұрғыдан меңгеру өте маңызды болып табылады. Бұл мақалада Орталық Азияда жазылған қазақ халқының тарихы мен мәдениеті туралы толық және құнды мәліметтер беретін XV-XVII ғасырлардағы парсы тіліндегі жазба ескерткіштер қарастырылады. Өткеннің тарихын қайта жаңғыртып, қайта қалпына келтіру үшін түрлі жазба деректерді пайдаланып, ол деректердің ерекшелігі мен сабақтастығын, беретін мағлұматтарының әралуандылығын талдап, объективті ақпараттарды алу жолдарын қарастыруымыз қажет. XV-XVII ғасырларда Орталық Азияда жазылған деректердің мәліметтері Қазақ хандығының тарихынан анағұрлым толық және жан-жақты мағлұматтар береді. Оларды тиімді түрде классификациялау зерттеушіге жүйелі әрі толыққанды зерттеулер жүргізуге септігін тигізеді.

Түйін сөздер: дерек, деректану, теория, классификация, принцип, әдіс.

Ahmetzhanova A.T.,
Tasilova N.A.,
Baidavletova M.D.

**Sources on the history of
Kazakhstan**

The modern historical science of Kazakhstan pays special attention to the development problems of sources and methods of historical research, since without the involvement of the scientific revolution in the new historical sources, it is impossible to improve the quality and efficiency of historical research. To research the history of Kazakh Khanate is relevant today and is determined, firstly, increasing interest of the history of the origins of Kazakh statehood in connection with the acquisition of independence by Kazakhstan, which created this historical basis. The relevance of the study is determined by practical necessity in historical science introduction to the scientific revolution of original sources containing valuable factual material on the history of Kazakh Khanate. To restore the historic picture of the past is necessary to attract the many, often contradictory, and diverse sources of facts and data that we receive from various sources, first and foremost – written records. This article discusses the written monuments XV-XVII centuries, started in Central Asia and contain the most complete and valuable information on the history and culture of the Kazakh people. It has a rich historical literature in Oriental languages, which reflected the centuries-old history of Kazakhstan. Written monuments of Central Asia are important and valuable to study the history of the Kazakh people.

Key words: source, theory, classification, principle, method.

Ахметжанова А.Т.,
Тасилова Н.А.,
Байдавлетова М.Д.

**Письменные источники по
истории Казахстана**

Современная историческая наука Казахстана с особым вниманием относится к разработке проблем источниковедения и методов исторических исследований, так как без вовлечения в научный оборот новых исторических источников невозможно повышение качества и эффективности исторических исследований. Исследование истории казахского ханства является актуальным сегодня и определяется, во-первых, интересом, возросшим к истории истоков казахской государственности в связи с обретением Казахстаном независимости, которая создала для этого историческую основу. Актуальность исследования определяется практической в исторической науке потребностью введения в научный оборот оригинальных источников, содержащих ценный фактический материал по истории Казахского ханства. Для восстановления исторической картины прошлого необходимо привлечение многочисленных, часто противоречивых и разноплановых источников, фактов и данных, которые мы получаем из различных источников, и в первую очередь – письменных памятников. В данной статье рассматриваются письменные памятники XV-XVII вв., созданные в Центральной Азии и содержащие наиболее полные и ценные сведения по истории и культуре казахов. Имеется богатейшая историческая литература на восточных языках, где отразилась многовековая история Казахстана. Письменные памятники Центральной Азии, важные и ценные для изучения истории казахского народа.

Ключевые слова: источник, источниковедение, теория, классификация, принцип, метод.

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ БОЙЫНША ЖАЗБА ДЕРЕКТЕР

Бүгінгі таңда Қазақстанның тарих ғылымында деректану мен тарихи зерттеу әдістері мәселесіне ерекше көңіл аударылуда. Қазақ халқының толыққанды іргелі тарихын жазу үшін, ең алдымен сол тарихтың негізін құрайтын деректермен жұмыс істей білу қажет. Деректану ғылымы үлкен теориялық және методологиялық дайындықты қажет етеді. Бұл мәселені деректанушы профессор Қ.М. Атабаевтың зерттеу еңбектерінде кеңінен қарастырғандығы белгілі [1, 31 б.].

Деректану ғылымы Қазақстандағы ұлттық тарихты тың, дәйекті мағлұматтармен байытып, толықтыру үстінде Қазақстанда қалыптасқан деректану мектебінің негізін қалаушылар шығыс тілдерін жетік меңгерген ғалымдар – С.К. Ибрагимов, Н.Н. Мингулов, К.А. Пищулина, В.П. Юдин, М.Х. Әбусейтова, Ж. Тулебаева және т.б. алатын орны маңызды. Әсіресе, профессор Ж. Тулебаева өзінің көптеген зерттеу еңбектерін эвристика, деректанулық классификация және талдау, синтездеуге бағыттаған болатын. Ортағасырлық парсы деректерін жариялау, зерттеу және ғылыми айналымға қосуға көп үлесін қосты [2].

Шайбани хан және оның ұрпақтарының тарихына арналған нарративті шығармалар ортағасырлық Қазақстан тарихын зерттеуде құнды дерек болып табылады. XIII-XVI ғғ. Дешті Қыпшақ және Түркістан жеріндегі негізгі оқиғалар тізбектелген бұл шығармалар біржақтылығына қарамастан дерек ретінде алатын орны маңызды. Өйткені Шайбани әулеті шығармалары ғана сол кезең оқиғаларынан басқа ортағасырлық мұсылман деректеріне қарағанда толықтай көрініс береді. Бұл деректерде ортағасырлардағы Қазақстан территориясындағы этникалық мәселелерге қатысты мәліметтер, шежіре кездеседі. Сонымен қатар, бұл Шайбанилық деректерде көршілері қазақтар туралы әр түрлі: олардың тұрмыс-тіршілігі, шаруашылығы, саудасы, діні, мәдениеті, салт-дәстүрі туралы мәліметтер өте көп. Әсіресе, қазақ хандары туралы, олардың саясаты, дипломатиясы, Шайбани әулетімен қарым-қатынасы туралы да көп ақпарат сақталынған [3].

Шайбани әулеті деректерінің біршамасы «Материалы по истории казахских ханств XV-XVIII вв.» деп аталатын 1969 жылы жарыққа шыққан, парсы және түркі тілінен аударылған жинақта шоғырланған. Бұл жинақты кезінде тарихшы-шығыстанушы

ғалымдар – С.К. Ибрагимов, Н.Н. Мингулов, К.А. Пищулина, В.П. Юдин аударып, зерттеп, түсініктемесін беріп, жариялаған болатын. Бүгінгі таңда «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының аясында қайта ортағасырлық әулеттік деректер қайта жарияланған.

Әулеттік деректерге жататын Шайбанилық деректерді шартты түрде бес топқа бөлеміз. Ол деректің пайда болған уақытына, мазмұнына байланысты бөлініс. Мәселен, Шайбани әулетінің 1-тобының шығармаларына 1500-1511 жж. аралығында жазылған деректер кірді. Оған: «Михман наме Бұхара» [4], «Тауарихи гузидаий нусрат наме», «Шайбани наме», «Фатх наме» жатады.

Шайбанилық деректердің 2-тобына төмендегі деректерді жатқызамыз:

- Зубдат ал-асар;
- Тарихи Абулхайыр-хани;
- Бадай ал-Вакай деректері кіреді.

Осы деректердің алғашқы шағатай тілінде жазылған «Зубдат ал-асар» қазақша «Таңдамалы жылнамалар жинағы», орысша «Сливки летописей» тарихи шығарманың қазақ тарихын зерттеуде маңызы зор [5].

Бұл дерек туралы тұңғыш рет баспа бетінде баяндаған академик В.В. Бартольд болатын. «Зубдат ал-асар» еңбегінің авторы Абдолла бин Мұхаммед бин Әли Насролла Балхи. Оны «Зубдат ал-асар» деп В.В. Бартольд қойған, өйткені, басында шығарманың атауы болмаған. Оны ең алғаш ғылыми айналымға осы зерттеуші енгізген. Оны В. Бартольд 1894 жылы А.И. Вышнегорский мырзадан алған болатын. Кейіннен бұл деректі Азияттық мұражайға тапсырады. 1902 жылы В. Бартольд Орта Азияға сапармен болғанда В.Л. Вяткинада қолжазба ретінде сақталған «Зубдат ал-асар» еңбегінің 2-і нұсқасымен танысады. Бұл туралы Түркістанға сапарының есебінде жазып кеткен.

В. Бартольдтің айтуынша «Зубдат ал-асар» екінші атауы бар. Ол «Тарих-и зубдат ал-асар». Оны «Хрониканың толық жинағы» деп аударуға болады.

Бұл шығарманың авторы туралы мәліметтер өте аз. 16 ғасырдың басында ол Темір әулетінің қызметінде болған. 1525 жылы автор Сүйініш қожа ханның баласы Келді Мұхамметтің (Сұлтан Мұхаммедтің) тапсыруымен осы еңбекті жазды. Ол бұл кезеңде Шахрухтың билеушісі еді, әкесі қайтыс болғаннан кейін бүкіл Ташкенттің де билеушісіне айналады. 8 жылдан кейін, яғни 1533 жылы қайтыс болады.

Дерек жалпы әлем тарихы үлгісінде тарауларға бөлініп, ал тараулар мұсылмандық билеуші

әулеттерге бөлініп жазылған. Ал ондағы оқиға желісі 1525 ж. дейін жеткізілген. Яғни Сүйініш-қожа дүние салғанға дейін.

Шығарма желісі аңызға айналған Яфеттен, Шайбани хан мен оның мұрагерлеріне, оның ізбасарлары мен жалпы әулеттің тарихына арналған. Бұл еңбектің бізге толық жетпеуі үлкен қиындықтар туғызуда. Әзірше деректің бүлінген 2 нұсқасы табылған. Оның бірі – Ленинградтық нұсқа. Онда оқиға желісі 1525 ж. дейін баяндалған. Ал екіншісі – Ташкенттік нұсқасы. Онда оқиға желісі 1510 ж., яғни Шайбани ханның қайтыс болғанына дейін ғана баяндалған.

Дерек ескі шағатай тілінде (ескі өзбек тілінде), қарапайым әрі жеңіл, түсінікті тілде жазылған. Шығарманың кейбір бөлімінде ғана араб-парсы лексикасы пайдаланылған. «Зубдат аль-асар» шығармасын жазуда автор Шараф ад-Дин Али Йаздидің «Зафар-наме», Мирхонттың «Раузат ас-сафа», Хондемирдің «Хуласат ал-ахбар» және т.б. деректерді пайдаланған.

Жалпы Абдаллах Балхидің шығармасы компилятивті. Ондағы оригиналды мәліметтер темірліктер мен шайбаниліктер туралы тарауларында кездеседі. Тек XVI ғ. бірінші ширегіндегі оқиғалар ғана автордың өзі көрген, естіген, білген адамдардан жазып алғандықтан объективті және өзіндік ерекшеліктермен жазылған деуге болады.

Бұл шығармада ортағасырлық қазақ тарихына қатысты мәліметтер Шайбанииттер атты тарауда сақталған. Онда мынадай мәліметтер бар:

1. Шайбани ханның қазақтарға жасаған 4-жорығының себебі;
2. 4-жорықтың қысқаша барысы;
3. 1510 ж. қыс айларында қазақтармен соғыс және Қасым ханның қолданған әскери тактикасы;
4. Шайбани ханның Мерв түбінде Қызылбастармен соғысы және ханның өлімі туралы құнды мәліметтер бар;
5. Сүйініш қожа хан билеген кезеңдегі Қасым хан мен соғыс және ол соғыста қазақтар жеңіліп, олардың хандары жарақат алғандығы туралы мәлімет бар.

Бұл мәліметті Тарих-и Рашиди еңбегінің авторы Мұхаммет Хайдар Дулати бұл соғыстың 1513 ж. болғандығын және онда Қасым ханның ешбір жарақатсыз оралғандығын айтады. Бұдан шығатын қорытынды, Шайбанилық деректер кейбір фактілерді өзгертіп айтатындығы. Өйткені, бұл осы әулеттің тапсыруымен жазылған дерек. Сондықтан оған сын көзбен

қарап, шынайы фактілерді басқа да деректермен салыстыра отырып алу қажет.

Шайбанилық деректердің 2-тобына кіретін «Тарихи Абулхайыр-хани» ортағасырлардағы Қазақстан тарихы үшін құнды мәліметтерді бойына сақтаған қайталанбас туындылардың бірі [5, 16 б.]. «Тарихи Абулхайыр-хани» қазақша «Әбілхайыр ханның тарихы» атты парсы тіліндегі шығарманың авторы Масуд бен Осман Кухистани. Ол Әбілхайыр ханның баласы Сүйінші қожаның хұснихатшысы болған. Сүйінші қожа хан қайтыс болғаннан кейін Әбілхайырдың баласы Көшкінші ханның үшінші ұлы Абд ал-Латиф ханның (1540-1551 жж.) қолында болды. Автордың қайтыс болған жылы белгісіз. Тек 1590 жылы 10 желтоқсанда оның шығармасын басқа адам көшіру үстінде Осман Кухистанидің бұл кезде өмірден озғанын ескертеді.

Шығарма 1540-1551 жж. Әбілхайырдың немересі Абд ал Латифтің тапсыруымен және хан тірі кезінде жазылған. Оның авторы туралы мәліметтер жоқтың қасы деуге болады.

Еңбек 1540-1551 жылдар аралығында жазылған. В.В. Бартольд оны хижра бойынша 950 ж., яғни 1543-1544 жж. аралығында жазылған деп топшылайды. Ол тәжіктің күрделі әрі қиын әдеби тілінде жазылған. Ондағы цитаталар Құраннан, өлеңдерден тұрады. Деректің авторы өз еңбегінде Жүвейнидің, Жужжанидің, Шараф ад-Дин Йездидің, Әбдір-Разақ Самархандидің тарихи еңбектерін кеңінен пайдаланған.

Мазмұны жағынан «Тарихи Абулхайыр-хани» әлем тарихын құрайды. Шығарма көбінесе компилятивті (басқа деректерден көшірілген), тек Әбілхайыр туралы тарауы ерекше, әрі құнды, оригиналды деуге болады. Бұл еңбекте 15-16 ғасырлардағы саяси-идеологиялық, әлеуметтік және иерархиялық мәселелер айқын көрініп тұрады.

«Тарихи Абулхайыр-хани» кіріспеден, 12 тарау мен қорытындыдан тұрады. Оның қолжазбалары Ресей ҒА қолжазба бөлімінде Өзбекстан ҒА, Лондонның Британ музейінде сақталған [5, 16 б.].

Бұл деректе Қазақстан тарихы үшін мынандай мәліметтер сақталған:

- 1430-1450 ж. Дешті Қыпшақтағы саяси жағдай;
- Әбілхайыр ханның жастық шағы;
- Оның әкесінің ұлысы туралы;
- Барақтың 5 ұлының ұлыстары туралы;
- 1457 ж. Сығанақ түбіндегі шайқас;
- Әбілхайыр ханның нақты қайтыс болған жылы туралы;

– Керей, Жәнібек, Бұрындық, Қасым хандар туралы кейбір мәліметтер;

– Этникалық мәселелерді анықтайтын ру-тайпалар атауы және т.б. мәліметтер кездеседі.

Деректің мәліметтерін В.В. Бартольд, С.К. Ибрагимовтің «Сочинение Масуда бен Османи Кухистани «Тарихи Абулхайыр-хани» атты еңбегінде, А.А. Семеновтің «К вопросу о происхождении и составе узбеков Шайбанихана» зерттеуінде талданып, П.П. Иванов, Б.А. Ахмедов, Н.Д. Миклухо-Маклай және т.б. еңбектерінде кеңінен қолданылды.

2-топқа кіретін тағы бір дерек Зайн ад-Дин Махмұт бен Абдал-Жалил Васифидің «Бадай әл-Вакай» немесе қазақша «Таңғажайып оқиғалар» деп аталатын еңбек. Бұл деректің Қазақ хандығының тарихын зерттеуде құндылығы мен маңызы зор [5, 17 б.].

Автор 1485 ж. Гератта туылып, осында медресені оқыды, 1551-1556 жж. Ташкентте дүниеден озды. Оның әкесі Абд ал Жалил хатшы-шенеулік болған. Оның Гератта жекеменшік үйі және орташа жағдайы болған. Васифидің өзі көп саяхаттаған адам. Ол Герат, Мешхет, Жам, Нишапур, Самарханд, Бұхара, Сауран, Яссы, Ташкент, Шахрухия, Шахриябз жолдарын жүріп өтті. Оның шығармасында Орта Азияда танымал Фаркат, Жар-жайлық, Лағлаға, Шарапхан, Шыршық өзені, Қазғұрт тауы, Түлкібас мекені және т.б. топонимикалық атаулар көптеп кездеседі [5, 19 б.].

Ол үй мұғалімі, мешіт имамы, әулеттің кіші балаларын тәрбиелеуші, сарай әдебиетші қызметтерін атқарған. 1518 ж. ол еріксіз Сүйінші қожаның баласы Келді Мұхаммедке алып келінді және өмірінің соңына дейін осында қалды. Келді Мұхаммед қайтыс болғаннан кейін Васифи ханның баласы Абу-л-Музаффар Хасан сұлтанның тәрбиешісі және Сүйінші қожаның екінші баласы Наурыз-Ахмет ханның (Барақ хан 23.09.1556 ж. қайтыс болған) қол астында болған.

Васифидің білім деңгейі, қайда білім алғандығы туралы белгісіз. Тек Гератта медреседе оқығаны туралы мағлұматтар бар. Ол Гератта көзі ашық және білімді, ағартушы ғалымдардың арасында өсіп, сонда тәлім-тәрбие алған. Орта Азияның әдебиетінде оның өз орны бар. Өйткені, ол өмірінде көп оқып, көпті көрді, өзінің теориялық білімін практика жүзінде ұштастыра білді.

Бұл 1485-1551/1556 жж. жазылған мемуарлық тарихи шығарма. Ол 1538/1539 жж. Келді-Мұхаммедтің баласы 6 жасар Ха-

сан сұлтанға арналған еді. Хасан көп кешікпей қайтыс болады.

Парсы тілінде жазылған бұл дерек 46 тараудан тұрады. Әр тарауда автордың өзі куә болған оқиғалар баяндалады. Шығармада Орта Азия, Иран, Ауғанстан тарихына қатысты құнды-құнды мағлұматтар бар.

Бұл шығармада тұңғыш рет қазақ жері «Қазақстан» деп айтылады. Бұл деректе қазақтар туралы:

1. 1516/1517 Қазақ хандығына қарсы моғолдар мен Шайбанилердің біріккен жорығы туралы мәлімет сақталған;

2. Қазақстан термині алғаш рет кездеседі.

Бұл деректі В.Л. Вяткин, П.И. Лерх, В.В. Бартольд, А.А. Семенов, А.К. Арендс, Б.Г. Гафуров және т.б. өз еңбектерінде кеңінен қолданған. Әсіресе Васифидің «Бадай ал-Вакай» дерегін талдап, аударып, сыни пікірлер жазған зерттеуші А.Н. Болдыревті ерекше атап өту қажет. Ол тек Васифидің өміріне ғана емес, оның еңбегіне қатысты құнды әрі объективті жаңалықтар ашып, өзіндік тың тұжырымдар мен пікірлер жасаған.

Бүгінде шығарманың 31 нұсқасы сақталған. Оның 3-уі ескі өзбек тілінде. Шетелде оның бірде бір нұсқасы табылмаған.

Кесте – Шайбанилық деректерге жалпы сипаттама

№	Деректің аты	Авторы	Пайда болған жылы	Деректі тапсырушылар
1	Шайбани наме	Камал ад-дин Бинаи	1504-1510 жж.	Шайбани хан
2	Тауарих и гузидаи нусрат наме	Анонимді	1506-1508 жж.	Шайбани хан
3	Фатх наме	Шәди молда	1502-1504 жж.	Шайбани хан
4	Тарихи Абулхайр хани	Масуд ибн Осман Қухистани	1540-1551 жж.	Абд ал Латиф
5	Михман наме Бұхара	Рузбихан Исфакхани	1509 ж. 27 қаңтарда басталып, 9 қыркүйекте аяқталған	Шайбани хан
6	Зубдат аль-асар	Абдоллах Балхи	1525-1533 жж.	Сүйінші қожа ханның баласы Сұлтан Мұхаммет
7	Шараф наме шахи (Абдулла наме)	Хафиз Таныш	1584-1588/1591 жж.	Ескендірдің баласы Абдолла II
8	Бадай ал Вакай	Зайн ад-дин Васифи	1551-1556 жж.	Сүйінші қожаның баласы Келдімұхаммет
9	Шыңғыс наме	Өтеміс Қажы		
10	«Маджму ат тауарих»	Ферғана өңірінің молдасы Сайф ад дин Ахсикенди бастап, оның баласы Нұрмұхаммед (Наурыз Мұхаммед)	1591/ 1592 жж.	Сайф ад дин Ахсикенди
11	Түркі шежіресі	Әбілғазы бахадүр	Он жетінші ғасырдың екінші жартысы	Әбілғазы бахадүр

Қорыта келгенде, XV ғ. соңы мен XVI ғасырда пайда болған көптеген деректердің ішінде Шайбани әулетінің деректері ерекше құнды болып табылады. Бұл әулет Қазақ хандығының Орта Азиядағы мықты қарсыласы, әрі көршісі болды. Яғни, екі ел арасында үнемі қарым-қатынас үзілмеді. Екіншіден, бұл Шайбанилық деректерде көршілері қазақтар туралы құнды мәліметтер өте көп. Сонымен қатар, қазақ хандары туралы, олардың саясаты, дипломатиясы, Шайбани әулетімен қарым-қатынасы туралы да терең жазылған болатын.

Бұл деректерді әлі де деректанулық талдаудан өткізіп, зерттеу қажет. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасының аясында Шығыс деректері, оның ішінде Кеңес өкіметі тұсында жарияланған «Материалы по истории казахских ханств» деген атпен танымалы жинақтағы деректер де қайта басылып жарыққа шықты. Бұл деректер «Дайк-Пресс» баспасынан Шығыс деректері сериясымен жарияланды. Бұл Қазақ хандығын зерттеу барысында қажетті бірден-бір деректер тобы болғандықтан алдағы уақытта оларды тереңірек зерттеуді қажет етеді.

Әдебиеттер

- 1 Атабаев Қ. Қазақстан тарихының деректанулық негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2003. – 35 б.
- 2 Тулибаева Ж.М. Письменные памятники по истории Казахстана XIII-XIX вв. – Астана: Издательство Национального центра археологии и источниковедения, 2009. – 237 с.
- 3 Телеуова Э. Шайбани әулеті. Шайбани мемлекеті. // Түркістан. Халықаралық энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2000. – 634-635 бб.
- 4 Фазлаллах ибн Рузбихан Исфাহани. Михман наме Бухара. / пер., пред. и прим. Р.П. Джалиловой; под. ред. А.К. Арендса. – М.: Наука, 1976. – 196 с.
- 4 Материалы по истории казахских ханств XV-XVIII веков. (Одан әрі МИКХ) /Извлечения из персидских и тюркских сочинений / Сост.: С.К. Ибрагимов, Н.Н. Мингулов, К.А. Пишулина, В.П. Юдин. – Алма-Ата: Наука, 1969. – 652 с.

References

- 1 Atabaev K. Kazakstan tarihyynyn derektanulyk negizderi. – Almaty: Kazak universiteti, 2003. – 35 b.
- 2 Tulibaeva Zh.M. Pis'mennye pamjatniki po istorii Kazahstana XIII-XIX vv. – Astana: Izdatel'stvo Nacional'nogo centra arheografii i istochnikovedenija, 2009. – 237 s.
- 3 Teleuova E. Shajbani auleti. Shajbani memleketi. // Tyrkistan. Halykaralyk jenciklopedija. – Almaty: «Kazak jenciklopedi-jasy», 2000. – 634-635 bb.
- 4 Fazlallah ibn Ruzbihan Isfahani. Mihman name Buhara. /Per., pred. i prim. R.P. Dzhaliilovoj. Pod. red. A.K. Arends. – Moskva: Nauka., 1976. – 196 s.
- 5 Materialy po istorii kazahskih hanstv HV-HVIII vekov. (Odan әri MIKH) /Izvlechenija iz persidskih i tjurkskih sochinenij/. Sostaviteli: S.K.Ibragimov, N.N.Mingulov, K.A.Pishhulina, V.P.Judin. – Alma-Ata: Nauka., 1969. – 652 s.